

СИСНІ ШКІДНИКИ ХВОЙНИХ ПОРІД

/// Розділ 1

КЛОП СОСНОВИЙ НАСІННЕВИЙ *Leptoglossus occidentalis* Heidemann.

Класифікація шкідника – ряд *Наніптвердокрилі*
родина *Ромбовики (Крайовики)*

Види, які пошкоджуються – харчується більш ніж на 40 видах хвойних із родів *Abies*, *Cedrus*, *Picea*, *Pinus*, *Pseudotsuga*, *Tsuga*, *Juniperus*, *Cupressus sempervirens* тощо. В Україні вид є небезпечним, адже може пошкоджувати головні лісоутворювальні хвойні породи – ялицю білу (*Abies alba*), ялину європейську (смереку) (*Picea abies*), сосну звичайну (*Pinus sylvestris*), сосну кримську (*Pinus pallasiana*) та ін.

Шкодочинна стадія – личинка, імаго.

Тип пошкодження – імаго й німфи харчуються на молодих і зрілих шишках. Маючи, як і інші клопи, колючо-сисний ротовий апарат, клоп сосновий насінневий пробиває хоботком оболонку шишки і досягає насінини. В насінину клоп виділяє травні ферменти, які розчиняють вміст ендосперму, а рідину клоп висосує. Шишки при цьому виглядають неушкодженими. Пошкодження ж насіння в них на ранніх стадіях зумовлює його абортацію, а на стадії зрілості – пустотілість.

Найбільшу загрозу клоп сосновий насінневий становить для генетико-селекційних об'єктів, які використовують для заготівлі насіння сосни. Проникнення цього шкідника на них може бути причиною суттєвого зниження збору насіння. Причому відомо, що в роки з високим врожаєм пошкодження насіння сосни клопом є невеликим, а в роки з малим врожаєм – значним. Для деревостанів сосни клоп безпеки не становить.

Крім того, доведено, що клоп сосновий насінневий є переносником *диплодіозу сосни (диплодієвого некрозу)*, збудником якого є мікроміцет *Diplodia pinea*, що становить загрозу не лише для об'єктів лісонасінневої бази, але й для виробничих лісових культур.

Кількість поколінь – 1–2.

Зимуюча стадія – імаго в різних схованках – під відсталою від стовбура корою, у порожнинах і щілинах відмерлих стовбурів

дерев, пташиних гніздах, різноманітних будівлях. Останні є чи не найважливішими місцями зимівлі виду в Україні. Імаго виділяють агрегаційні феромони, взимку утворюють скупчення.

Морфологія і біологія розвитку шкідника.

Природний ареал клопа соснового насінневого розташований у Північній Америці – західніше Скелястих гір, від Британської Колумбії та провінції Альберта на півночі до Каліфорнії та Мексики на півдні.

Вид розширює ареал, безсумнівно є інвазійним, нині його зафіксовано в Південній Америці, Європі, Східній Азії, Північній Африці тощо. В Європі вид вперше був знайдений у 1999 р. на півночі Італії, а нині відомий у більшості країн континенту, а саме: в Албанії, Австрії, Бельгії, Боснії та Герцоговині, Болгарії, Чехії, Данії, Франції, Хорватії, Грузії, Німеччині, Греції, Угорщині, Ірландії, Італії, Косово, Ліхтенштейні, Люксембурзі, Македонії, Мальті, Молдові, Монако, Монтенегро, Нідерландах, Норвегії, Польщі, Португалії, Румунії, Росії, Сербії, Словаччині, Словенії, Іспанії, Швеції, Швейцарії, Туреччині, Великобританії та в Україні.

В Україні вперше вид був зафіксований у 2010 р. біля м. Сімферополь та в Запорізькій області. У 2011–2012 рр. вид було знайдено ще у двох локалітетах – Дніпропетровській області та м. Донецьк, у 2020 р. у районі м. Житомир.

Імаго розміром 14–16...18–20 мм, з подовжено-овальним тілом коричневого, темно-коричневого чи бурого кольору, під колір соснової кори. Жилки на передніх крилах утворюють візерунок, що нагадує перевернуту цифру «4». Також дуже характерні для цього виду плоско розширені задні гомілки.

Яйце має напівциліндричну форму. Свіжовідкладене – світло-коричневого кольору, а по мірі розвитку стає червоно-коричневим. Пусті яйцекладки довго зберігаються на хвої, що дозволяє виявити наявність шкідника в деревостоях.

Личинка. Має 5 стадій німф. Німфи подібні до імаго, але менші за розмірами та безкрилі.

Після зимівлі імаго в Європі активні вже в середині лютого. У м. Житомир активні імаго виявлені на початку березня 2020 р. на сонячному боці на цегляних стінах.

Після харчування самки відкладають характерні яйцекладки. Вони коричнево-червоні. Яйця розташовані вздовж хвоїнки. Мають вигляд бочок, що лежать на боці. Ембріональний розвиток триває 10–14 діб. Розвиток німф триває 5 тижнів.

Основний шлях поширення – занесення шкідника з посадковим матеріалом хвойних порід. Клоп сосновий насіннєвий може самостійно розлітатися від вже освоєних місць проживання на нові території. Також може поширюватись на транспортних засобах.

Рис. 1.1. Стадії розвитку клопа соснового насінневого:
а – імаго, *б* – яйце, *в* – личинка

Рис. 1.2. Зовнішній вигляд пошкодження рослин
клопом сосновим насінневим

ВСТУП	3
Розділ 1	
СИСНІ ШКІДНИКИ ХВОЙНИХ ПОРІД	5
Клоп сосновий насінневий	6
Хермес сосновий звичайний	13
Хермес ялиновий пізній	17
Хермес ялиново-модриновий ранній	22
Хермес ялиново-ялицевий бурий	32
Розділ 2	
ШКІДНИКИ ХВОЇ	39
Пильщик сосновий звичайний	40
Пильщик сосновий рудий	44
Пильщик сосновий східний (діпріон подібний, чорно-жовтий)	52
Пильщик-ткач поодинокий	58
Пильщик-ткач сосновий зірчастий	63
Пильщик-ткач червоноголовий	68
П'ядун сосновий	74
Совка соснова	78
Шовкопряд-монашка	83
Шовкопряд сосновий	87
Розділ 3	
ШКІДНИКИ СТОВБУРІВ І ГЛОК ХВОЙНИХ ПОРІД	93
Вусач коротковусий (спондиліс златковий)	94
Вусач сірий довговусий	99
Вусач сосновий чорний	106
Вусач ялиновий блискучогрудий	114
Вусач ялиновий малий чорний	123
Довгоносик сосновий великий	130
Довгоносик сосновий малий (смолюх крапчастий)	135
Звійниця зимова	143
Звійниця літня	148
Звійниця пагінцева	151

Златка згарищна	155
Златка ребриста бронзова	159
Златка соснова велика	164
Златка соснова синя	170
Короїд вершинний	177
Короїд-гравер (халькограф)	182
Короїд-типограф	189
Короїд шестизубчастий	198
Лубоїд сосновий великий (великий лісовий садівник)	208
Лубоїд сосновий малий (малий лісовий садівник)	214
Лубоїд ялинковий великий	220
Підкоровик сосновий	227
Рогохвіст великий хвойний	230
Рогохвіст малий синій	236
Смолівка соснова	241
Смолівка соснова жерднякова (вершинна)	248
Смолівка ялинова жерднякова (довгоносик ялиновий жердняковий)	254

Розділ 4

ШКІДНИКИ ШИШОК

ТА НАСІННЯ ХВОЙНИХ ПОРІД	261
Вогнівка шишкова	262
Листовійка ялинова шишкова	268
Смолюх сосновий шишковий	272

Розділ 5

ФЕНОЛОГІЧНІ КАЛЕНДАРІ РОЗВИТКУ

ШКІДНИКІВ ХВОЙНИХ ПОРІД	277
Вогнівка шишкова	280
Вусач коротковусий (спондиліс златковий)	280
Вусач сірий довговусий	281
Вусач сосновий чорний	281
Довгоносик сосновий великий	282
Довгоносик сосновий малий (крапкова смолівка)	282
Звійниця зимова	283

Звійниця літня	283
Звійниця пагінцева	284
Златка згаришна	284
Златка соснова велика	285
Златка соснова синя	285
Короїд вершинний	286
Лубоїд сосновий великий (великий лісовий садівник)	286
Лубоїд сосновий малий (малий лісовий садівник)	287
Пильщик сосновий звичайний	287
Пильщик сосновий рудий	288
Пильщик-ткач поодинокий	288
Пильщик-ткач сосновий зірчастий	289
Пильщик-ткач червоноголовий	289
Підкоровик сосновий	290
П'ядун сосновий	290
Рогохвіст великий хвойний	291
Смолівка соснова	291
Смолівка соснова жерднякова (вершинна)	292
Смолівка ялинова жерднякова (довгоносик ялиновий жердняковий)	292
Смолюх сосновий шишковий	293
Совка соснова	293
Шовкопряд-монашка	294
Шовкопряд сосновий	294
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	295
АЛФАВІТНИЙ ПОКАЖЧИК НАЗВ КОМАХ	298
Українські назви шкідників хвойних порід	298
Латинські назви шкідників хвойних порід	300